

A képzelet szárnyán

„a fölnöttek azt ajánlották, ne rajzoljak többé óriáskígyót se nyitva, se csukva, hanem inkább foglalkozzam földrajzzal, történelemmel, számtannal és nyelvtannal.”

(Antoine de Saint-Exupéry)

A gyermekkor: harc a képzelet és a valóság között

Árpi a kispadon ülve húzza fel a cipőjét, és közben hevesen magyarázza a barátjának „... és akkor az apukám beugrott a kocsijába, bekapcsolta a szirénát, és utánaeredt a betörőnek.”

Julcsa nem is hallja a tanár hangját: a fehér papíron előtte kacskaringós indákon zöld bozótos keletkezik, amelyen mindhiába próbál utat vágni barátjával a királyfi.

Géza nem meri lekapcsolni a villanyt. A székéből menten barna medve lesz, félelmetesen vicsorgó szájjal.

A gyermekkor mintha állandó harcot jelentene a valóság és a képzelet között. Az egyik oldalon a gyerek tágranyílt szemmel mondja a hihetetlen történeteket, a másik oldalon a szülők, a tanárok és gyakran a pájtások, akik ragaszkodnak az igazsághoz:

„... apukád nem is üldözte a betörőket, csak kihívta a rendőrséget.”

„... ne bámulj a papírlapra, ide figyelj!”

„Sötétben nem kell félni, látod? Nem medve az, csak egy szék. És ha újra lekapcsolom a villanyt, akkor is szék marad.”

Általában a felnőtt az erősebb. De a képzeletet gyermekkorban nehéz legyőzni. „Egyhangú életet élő, világtól elzárt, magányos gyerekek — egyedül vagy testvéreikkel — gyakran dolgoznak ki maguknak olyan játékokat, amelyekben az élet érdekesebb, változatosabb” — írta Mérei Ferenc és Binét Ágnes (1985, 256. o.). „A gyerekek képzeletben hoznak létre maguknak egy szenvedélyesebb életet.”

A tanítás ne ölje meg a képzeletet!

Haim Ginott, amerikai pszichiáter és pedagógus írja: „Ha egy kisfiú azt mondja nekünk, hogy karácsonyra egy élő elefántot kapott, akkor sokkal többet segítünk neki azzal, ha azt válaszoljuk, hogy ezt *szerettél* volna kapni, mintha bebizonyítjuk neki, hogy hazudik.

„Ugye *szeretnéd*, ha elefántod lenne!”

„Ugye azt *szeretnéd*, ha saját állatkerted lenne!”

„Ugye *szeretnéd*, ha lenne őserdőd, teli állatokkal!”

„És mit kaptál karácsonyra?””

(62. o.)

Meg kell tanulnunk, hogy a valóságot és a képzeletet *biztonságosan meg tudjuk különböztetni*. De az is nagyon fontos, hogy ez a tanítás ne ölje meg a képzeletet.

Elsőéves főiskolásoknál gyakran tapasztaltam, hogy azt hiszik: minden kérdésre *születlen* válasz van. Ha az órán azt mondom: „képzeljétek el, hogy a táblára írtok valamit, és egyszer csak megdob egy gyerek papírrepülővel...” — többnyire csak nagy

nehezen mozdul meg egy-két tanárjelölt képzelete. Hogyan lesznek a találékony, színes, szórakoztató gyerekekből unalmas, sematikusan gondolkodó fiatalok, felnőttek? Talán úgy, hogy az ismeretek elsajátítása *mellett* nem fordítunk elég figyelmet a képzelet fejlesztésére.

Pedig, mint minden más emberi funkció, ez is *fejleszthető*, ha használjuk, ha gyakoroljuk.

Egy jó példa

Maureen *Murdock* kaliforniai tanárnő 5. osztályosai már nem lepődnek meg, amikor 9 óra előtt 5 perccel eloltja a villanyt. Lassanként abbahagyják, amivel éppen foglalkoznak, és letelepednek körben a szőnyegre:

— „Keress magadnak egy kényelmes helyzetet! Csukd be a szemedet! Figyeld a lélegzetedet! Így, jól van, engedd el magad! Érezd, ahogy minden lélegzettel elszáll a testedből, izmaidból a feszültség. Beszívod..., kiengeded..., be..., ki... .

És most képzeld el, hogy csodálatos fehér fényzuhatag hull a fejedre. Érzed, amint finom, gyógyító energiája szétárad az agyadban, szétömlik az arcodon, befolyik a nyakadba. A fehér fényzuhatag tovább árad a mellre, a válladra, a hátadra. Lefolyik a karodon, a kezeden, az ujjaid hegyéről, és magával visz minden kényelmetlen érzést a testedből... .

Egész testedet elborítja a fehér fényzuhatag. Hagyd, hogy ez az energia átmosson, élvezd a kellemes hűvösséget... .

És most lassan térj vissza! Tízig számolok. Hatnál te is számolj velem hangosan, és tíznél nyisd ki a szemed, megkönnyebbülve és éberen! Egy, kettő, három..., nyolc, kilenc, tíz.”

Hasonló gyakorlatokkal fejleszti a *képzelet és az érzékelés* (az egyes érzékszervek *kapcsolatát* is. A tanárnő most Vivaldi „Négy évszak”-át tette fel a lemezjátszóra. A gyerekek már túl vannak a nyugodt figyelmet biztosító bevezető mondatokon:

„...És most érezd meg a zene finom, kellemes ízét a nyelveddel. Érezd a zene illatát, és azokat a gyönyörű színeket és képeket, amelyeket a zene előidéz. (Szünet)

A zene hátán lesiklasz egy hosszú lejtőn, és érzed a hó ropogását. (Szünet.)

Képzeld el, hogy kék bársonyon táncolsz. Érzed a többi gyerek kacagásának hangját, hallod egy kiscica szórénekingatását...”

Ahogy vége van a csodának, a gyerekek egymás szavába vágva mesélik az élményeiket:

— „Mintha kisemberkék táncoltak volna a mellemen...”

— „Olyan volt, mintha egyszerre bicikliztem és szaladtam volna...”

— „Én csak hallgattam a zenét, de nem tudtam mindazt megcsinálni, amit mondtál...”

A tanárnő figyelmesen meghallgat mindenkit. Az utóbbi kislány megkérdezi: mit *érezett* a gyakorlat alatt. „Nyugodt voltam” — hangzik a válasz, mire a tanárnő: „Ez jó.”

A gyerekeknek a gyakorlat alatt nem *kell* látniuk, hallaniuk, ízlelniük, szagolniuk a képzelet képeit. A képek a gyakorlás során válnak egyre élőbbé.

„Tedd anyát a plafonra!”

Richard *de Mille* ugyancsak kaliforniai: televíziós produkciókat vezetett, tudományos fantasztikus novellákat írt, mielőtt a pszichológia professzora lett. Így talán érthető, hogy kedvenc területe a képzelet fejlesztése lett.

„Tedd anyát a plafonra!” című könyve 30 egyszerű képzeletet fejlesztő gyakorlatot tartalmaz gyerekek számára.

A címadó játék valahogy így szól:

„Anya fel tud mászni a létrán, és meg tudja érinteni a plafont. Így van, ugye? És a plafonra tud-e állni? Nem hallottam még, hogy egy anya ilyet tudna. De most játsszunk egy kicsit!

Képzeld el, hogy anya ott áll a sarokban: Adj anyára egy kalapot! Milyen színű kalapot adtál neki? Milyen színű ruhát adnál rá? Milyen cipőt? Jó, most változtasd meg a kalapja színét! Változtasd meg a cipője színét!

Menjen át a szoba egy másik részébe! Menjen ki a házból!

Álljon a háztetőn! Üljön egy fán! Főzzön a fa tetején! Legyen anya egy áruházban, vásároljon! Lovagoljon! Üljön egy tevére! Üljön egy hínalovon! Sétáljon az őserdőben! Utazza át a sivatagot!

Mit szeretnél most anyával csináltatni? Jó, csinálja... Legyen boldog! Köszönje meg neked, hogy olyan érdekes helyekre vitted!”

A többi játék szereplői is mindenki előtt ismereteseek: FIÚK és LÁNYOK („Tedd fel őket a háztetőre! Tedd őket az iskolaudvarra! Minden gyerek kiabáljon és futkározzon!”) ÁLLATOK („A szobában van egy kiséger. Hová szeretnéd tenni? Jó, üljön és integessen.”)

OTTHON („Most forgassuk fel a fürdőszobát... Tegyük ki a fürdőkádát az ablakon... A padló változzék üveggé...”)

ISKOLA („Te vagy a tanár. Legyen tele a terem ugráló majmokkal! Küldd el őket az igazgatóhoz, aki leszidja őket!”)

Saját próbálkozásaink

Ezekkel a képzeletfejlesztő játékokkal mi is megpróbálkoztunk. Például a *rádió* kora reggeli műsorában. Úgy gondoltam, nem ártana, ha az izmaink tornáztatása mellett a fantáziánkat is megmozgatnánk, mielőtt hozzákezdünk a napi munkához: „Képzeld a szoba sarkába egy kiskutyát! Ugasson! Üljön fel és nevéssen! Nevezd el Félixnek! Kérdezd meg tőle a nevét, és válaszolja azt, hogy Félix! Legyen kisebb! Még kisebb.

Legyen akkora, mint egy borsószem! Legyen belőle cica, de csak akkora, mint egy borsószem...!”

De a hallgatók kissé értetlenül fogadták ezeket a „sületlenségeket”.

Annál jobban élvezték a *gyerekek* ezeket a gyakorlatokat. Egy anyuka így ír a 11 éves fiával való játék után: „... Gergő fáradtsága ellenére egyre többet nevetett a játékok folyamán. Végül már szinte alig tett megjegyzéseket, csak a belső 'képeire' figyelt és nevetett...”. Egy tanárnő el is játszotta „a majmok tanítását”. Így ír róla:

„A majmok össze-vissza ugrálnak, makognak.

— Csönd! Mindenki leül!

— Maki kihozza az ellenőrzőjét!

— Egyes! Csönd! Letül!

— Mindenki kihozza az ellenőrzőjét!

— Letül a helyére!

— Letülni!

— Sorakozó! Megyünk az igazgatóhoz!

Visszamegynek. Az igazgató szigorúan néz, mindenkinek kétfelé húzza a fülét, és megnyomja az orrát. Beír minden majomnak egy-egy egyest.

Az óra végén kórusban kérdezték: „Mikor játszunk megint ilyet?”

Az ilyesfajta játékból nemcsak a gyerekek, de a tanárok is sokat tanulhatnak, hiszen a gyerekek játéka tükröt tart eléjük.

Végeztünk néhány ilyesféle gyakorlatot tanári továbbképzéseken is, és azt tapasztaltuk, hogy a résztvevők nem csupán szívesen végezték a néhány percet igénybe vevő gyakorlatot, de erőt is merítettek belőle maguknak a további munkához. Volt, aki arról számolt be, hogy megszűnt a fejfájása, és most már képes odafigyelni a többiekre.

Fantáziajátékok felnőtteknek

Természetesen vannak kifejezetten a *felnőttek* képzeletének „megjáratására” kidolgozott gyakorlatok is. Hadd idézzünk egyet befejezésül ezek közül is!

Zavaros helyzetekben, amikor úgy érzed, hogy jó lenne, ha össze tudnád szedni magad, amikor attól félsz, hogy „elveszted a fejed”, a kontrollt önmagad felett, hasznos lehet a számodra a következő gyakorlat (amelyet Janette *Rainwater*, ugyancsak kaliforniai pszichológusnő tanított meg szegedi látogatásakor):

Keress magadnak egy csendes helyet, ahol nyugodtan elhelyezkedhetsz 5—10 percre. (Ha módod van rá, feltehetsz egy kis halk, lágy zenét is — de enélkül is elengedheted a képzeletedet.)

„Képzeld el, hogy kis fadarab vagy az óriási óceán közepén... irány, cél, iránytű, kormány, evezőlapát nélkül. A szél és a hullámok sodornak... egy nagy hullám egy időre a víz alá nyombat, de gyorsan újra felbukkansz... Eld át ezt a sodrást, felbukkanást az óceán felszínén...! Eld át a hullámok lökését... a nap melegét... az eső koppanását... a tengert, ahogy párnaként megtart...! Figyeld meg, mi mást tapasztalsz kis fadarabként a tenger közepén!”

Fantáziajátékokkal a teljes emberért

A „fantáziajátékok” fontos célja, hogy szellemi működésünket felfrissítse, megszabadítsa az évek során ráakódott sablonoktól, lehetőséget teremtsen az újszerű problémák szokatlan, kreatív megoldására. Nem a logikus gondolkodás helyét szeretné elfoglalni, inkább úgy tűnik, hogy gyakorlásával a képzelet és a gondolkodás megbomlott egyensúlya állítható helyre, a *teljes* emberi szervezet egészsége, hatékonyabb működése érdekében.

IRODALOM

- Antoine de Sanit-Exupéry: A kis herceg. Móra Könyvkiadó, Bp. 1975. 3. kiadás 8. o.
Ginoth, H.: *Szülők és gyermekek*, Gondolat, 1977, 1980.
Mille, R.: *Put your mother on the ceiling*. (Children's imagination games) Penguin books, 1976.
Rainwater, J.: *Az öngyógyítás művészete*. (Rajtda múlik) Rakéta Könyvkiadó Kft., 1990.
Merei Ferenc—V. Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*. Gondolat, 1970, 1985. (6. kiadás).

DR. SZALAY ANDRÁS
Dunakeszi

Nyelvi hátrány a matematika tanulásában

Az esélyegyenlőtlenség legelhanyagoltabb tünete és ezért az iskolai kudarcok leggyakoribb forrása: a nyelvi hátrány.

Nem alakulhat ki interakció ott, ahol a partnerek nem értik egymás szavát. Mégis sokszor elmarasztaljuk a gyermeket, ha kérdésünkre helytelen választ ad, vagy nem az általunk kívánt módon hajtja végre a cselekvést. Pedig ő jót akar mondani, helyesen akar cselekedni, csak nem érti a nevelő szavát. Ha biztosítani akarjuk együttműködését, különös figyelemmel kell kísérnünk nyelvi nehézségeit, és segít enizok leküzdésében.

A nehézség abban rejlik, hogy a tanár nem veszi észre a gyermek problémáit, átsiklik fölöttük, holott kísérleti megfigyelések szerint pl. „az intézeti gyermekek közül